

Agata KOWALSKA-SZUBERT

ORCID: 0000-0002-5690-7053

Uniwersytet Wrocławski

Zuzanna CZERWONKA-WAJDA

ORCID: 0000-0003-2578-1387

Uniwersytet Wrocławski

Vragen rondom de taal

Dat de mens een groepsdier is, is alom bekend. Al zijn we in staat om eenzaam te overleven, we hebben toch andere mensen nodig die ons vergezellen. Familie. Vrienden. Collega's. Winkeliers. Loodgieters. Een ieder met wie we in aanraking komen, met wie we willen of moeten communiceren. Er zijn verschillende soorten communicatie: van de non-verbale die op het aflezen van lichaamsseinen berust (denk aan handbewegingen, gezichtsuitdrukkingen en dergelijke), tot aan de verbale die in feite als het meest ingewikkelde soort wordt beschouwd. Misschien is ze daarom ook het beste onderzocht. De wetenschappers buigen zich uiteraard ook over de lichaamstaal en zoeken antwoorden op vragen als "waarom is knuffelen gezond" ("Waarom je dagelijks...") of waarom we emoties moeten uiten ("Gevoelens en emoties uiten"). Bij een eerste contact met de mensen die een andere taal spreken maken we overigens veelvuldig gebruik van de lichaamstaal die blijkbaar universeel is. Een glimlach wordt in de meeste culturen van de wereld als een teken van welwillendheid en openheid beschouwd. Daar kun je ook op voortbouwen. De meeste vragen omtrent het niet geverbaliseerde leren ons echter hoe dan ook dat de mens een sociale omgeving nodig heeft, zeker voor zijn welzijn, hoogstwaarschijnlijk ook voor zijn overlevingskans.

De filologen onderschatten het non-verbale gedrag zeker niet, maar zoeken eerder naar uitleg betreffende de verbale kant van onze communicatie. Taal is leuk. Het is een gave die de mensen hebben, en – naar wat ze zeggen – ook de dolfijnen, en misschien ook andere soorten dieren. Dit wordt nu steeds nog onderzocht. Taal is concreet. Ze helpt ons de wereld ordenen. *Links* betekent in eerste instantie 'in de richting van het hart', *de zon* is dat schitterende iets in de hemel dat licht geeft en warm aanvoelt. Taal helpt heel wat misverstanden uit de wereld.

Ja staat voor instemming en bevestiging, *nee* voor weigering of ontkenning. Taal is duidelijk en laat zich systematiseren, beschrijven en uitleggen.

Open staan nog altijd bekende en niet zo meteen voor de hand liggende kwesties. Laten we ons samen over enkele ervan buigen.

Ten eerste: welke taal?

Voor de *neerlandici* is het zeker het Nederlands. Bekeken vanuit alle mogelijke perspectieven. Wij vinden het nog altijd schitterend dat de onderzoekers die ons hun teksten toevertrouwen, het Nederlands als dé voertaal hanteren. Als je over het Nederlands alleen in het Engels schrijft, verliest het op den duur de status van een zelfstandige levendige taal.¹ Wij willen blijven pleiten voor het Nederlands ook als taal van de wetenschap, en dus ook van de taalkunde. Daarom stellen we altijd bijdragen op prijs zoals die van Wilken Engelbrecht en Borbala Gócze. Gócze leverde een waardevolle empirische bijdrage omtrent de Nederlandse diminutieve allomorfie, waar zelf de Nederlandse moedertaalsprekers zich niet altijd bewust van zijn. De tekst van Engelbrecht is een pleidooi tegen de discriminatie van sterke werkwoorden in het Nederlands. Hij correspondeert ook prima met een andere tekst, die van Camiel Hamans, waar we nog dadelijk op terugkomen.

Ten tweede: is het deze taal alleen?

In de moderne taalkunde veranderen opvattingen omtrent meertaligheid. Vroeger was iemand meertalig wanneer die ten minste twee talen sprak, en ook nog eens op het niveau waarop het moeilijk vast te stellen viel welke van die talen zijn/haar moedertaal was (Braun 115). Nu neigen we het standpunt te aanvaarden dat voor de meertaligheid een communicatieve vaardigheid in ten minste twee talen genoeg is (Aronin & Hufeisen). Dit wil zeggen: meertalig is niet meer alleen een perfectionist die moeiteloos van taal naar taal overschakelt en fout- en accentloos in enkele taalrealiteiten kan functioneren. Meertalig is tegenwoordig iedereen die in een directe communicatie met een anderstalige zijn/haar doel bereikt. In deze bundel zijn er bijdragen te vinden die verschillende aspecten van meertaligheid aaspreken. Louise van Wijgerden-Bachta analyseert in haar artikel een van de mogelijke methodes van tweetalige opvoeding: de zogenaamde ‘Ml@h-methode’. Ze doet dat in een context die zelden in de vakliteratuur wordt besproken, namelijk die van Nederlands-Poolse families. Anna Witczak voert op haar beurt haar analyse uit op basis van o.a. anonieme brieven van Poolse studenten Nederlands die ze ten behoeve van haar experiment in hun moedertaal (Pools) en in de vreemde taal (Nederlands) hebben moeten schrijven. Een van Witczaks conclusies is dat die vreemde taal invloed lijkt te hebben op het empathisch en moreel vermogen van de taalgebruikers.

¹ Daar hadden we het ook over in de inleidende tekst van de *Neerlandica Wratislaviensia* XXXII. Zie aldaar.

Ten derde: wat is het nut van een vergelijkende analyse?

De vergelijkende taalkunde als discipline heeft een rijke traditie van onderzoek (Engels et al). Ook de auteurs van twee bijdragen in onze bundel bewijzen nadrukkelijk dat de vergelijking tussen talen verhelderend is en heel wat informatie geeft over de verschillende talen. De eerste tekst is van Kamila Tomaka die de bijzondere positie van partikels in talen onderzoekt. We zijn geneigd om grammatica's van de moderne talen te vergelijken met de klassieke Latijnse grammatica; partikels worden echter in veel grammatica's beschreven, maar ze worden op uiteenlopende manieren geïnterpreteerd. Kateřina Křížová neemt vaste combinaties van werkwoorden met voorzetsels in het Nederlands en het Tsjechisch onder de loep – die een probleem zijn dat altijd voor veel verwarring zorgt onder niet-moedertaalsprekers van het Nederlands. Om deze reden zijn de resultaten van de analyse van veel belang voor de didactiek van het Nederlands als vreemde taal.

Ten vierde: wat heeft men aan de geschiedenis?

De talen die we spreken, zijn niet gisteren ontstaan, en zeker ook niet vandaag. Het gaat om een soms eeuwenlang proces dat bij levende talen voortduurt; een proces van telkens weer veranderen, aanpassen, proberen het beter te doen. Want taal is op zich maar een instrument voor efficiënte communicatie, en als zodanig wordt ze steeds verbeterd. Wat iemand zo'n drie eeuwen geleden over taal geschreven heeft, hoort vandaag bij de geschiedenis – zowel van de taal zelf als van de taalkunde. Om een instrument te kunnen verbeteren, heb je immers een handleiding nodig! Zo vertelt Camiel Hamans ons een prachtig verhaal over Lambert ten Kate die geen taalkundige was, en o.a. toch een steentje heeft bijgedragen tot de gebruiksaanwijzing van sterke werkwoorden. Dus werkwoorden die tot heden een interessant onderzoeksonderwerp zijn van taalkundigen, wat de eerder genoemde bijdrage van Wilken Engelbrecht eenduidig bevestigt.

Ook over de geschiedenis gaat het artikel van Marcin Polkowski over de historie van de neerlandistiek in Lublin. Niet per se taalkundig maar wel een bewijs dat wie de wortels kent, die daar ook verder op kan voortbouwen.

Ten vijfde: zijn wij de taal zelve?

Deze filosofische vraag rijst na de lectuur van de bijdrage van Piet van Sterkenburg die de onderlinge banden tussen taal en identiteit beschrijft. Hier dringen parallellen zich op: om te beginnen met “men is wat men eet” tot aan het spreekwoord “wiens brood men eet, diens woord men spreekt” toe. Als taal verband houdt met een hele reeks uiteenlopende aspecten van onze persoonlijkheid en identiteit, waar ligt dan de grens tussen het individu en de taal/talen die het gebruikt? En: is er enige grens tussen de mens en diens taal? We laten deze vragen onbeantwoord, in de zekerheid dat er nog meermaals op terug zal worden gekomen.

Zoals u kunt zien, zijn er veel van de vragen die we over het Nederlands (maar ook over andere talen) kunnen stellen. Andere, niet minder frappante vragen, zijn ondertussen door andere auteurs beantwoord. Een erg interessante

uiteenzetting met deze vragen bieden Mikołaj Buczak, Stefan Kiedroń en Beata Popławska die ons bekend maken met al eerder verschenen overwegingen over cultuur (interculturele competenties als dé competenties van de 21ste eeuw), geschiedenis (perspectieven om Nederland te zien) en taal (praktische gids voor het Nederlands in België en Nederland).

Het Nederlands is en blijft een taal waarin men zich ook in de wetenschappen kan uitdrukken, en een taal die het object van taalkundig onderzoek kan zijn. Naast de vragen die in deze tekst zijn gesteld, zijn er immers talloze andere die de essentie van de linguïstiek betreffen. De verbale communicatie in het Nederlands is een onuitputbare bron van materiaal voor allerlei analyses, die behalve voor de puur wetenschappelijke doeleinden, ook gebruikt kunnen worden om de taal – of eigenlijk: het fenomeen taal op zich beter te begrijpen en ook doelbewuster te gebruiken. Onze bundel laat zien dat de linguïsten onder ons neerlandici er continu naar streven om nieuwe fascinerende onderzoeksvragen te stellen en daar een antwoord op proberen te vinden.

Johann Wolfgang von Goethe schreef in zijn *Faust 2*: “Wer immer strebend sich bemüht, den können wir erlösen”. Als het verder zo gaat met internationaal onderzoek naar het Nederlands, kunnen we ons vrijwel verzekerd weten van dat er een Nederlandstalig paradijs moet zijn.

Bibliografie

- Aronin, Larissa, en Britta Hufeisen, redacteurs. *The Exploration of Multilingualism: Development of Research on L3, Multilingualism, and Multiple Language Acquisition*. Amsterdam, Philadelphia: Benjamins, 2009.
- Braun, Maximilian. “Beobachtungen zur Frage der Mehrsprachigkeit”. *Göttingische gelehrte Anzeigen*, vol. 199, 1937, pp. 115–130.
- Czarnecka, Bożena, en Agata Kowalska-Szubert. “Een kleine taalgemeenschap – een groot onderzoeksveld”. *Neerlandica Wratislaviensia*, vol. 31, 2021, pp. 9–14.
- Enghels, Renata, et al. “Reflections on the Use of Data and Methods in Contrastive Linguistics”. *New Approaches to Contrastive Linguistics: Empirical and Methodological Challenges*, geredigeerd door Renata Enghels et al., vol. 336, Mouton de Gruyter, 2020, pp. 1–20, doi:10.1515/9783110682588-001.
- “Gevoelens en emoties uiten”. Ggzwnb, <https://www.ggzwnb.nl/zelf-aan-de-slag/gevoelens-en-emoties-uiten/>. Geraadpleegd 12 november 2023.
- “Waarom je dagelijks MINSTENS 3 knuffels nodig hebt”. Gezond, 10 Feb. 2016, <https://gezond.be/waarom-je-dagelijks-minstens-3-knuffels-nodig-hebt/>. Geraadpleegd 12 november 2023.